

Niet te strikt volgens de regels

Informele professional kan criminele jongere helpen stoppen

MARIE-JOSÉ GEENEN

Hoe kunnen professionals criminele jongeren het beste aanmoedigen om te stoppen met het plegen van delicten? Wat zeggen jonge wetsovertreders daar zelf over? Over het belang van een groepsleider die gewoon een keer de was voor je doet.

Jaarlijks krijgen bijna 24.000 minderjarige jongeren te maken met een strafzaak. Van deze jongeren begaat 40 procent binnen twee jaar weer een strafbaar feit. Van de jongeren in jeugddetentie is dat zelfs 58 procent (gegevens 2006; Wartna, Blom e.a. 2009). Om de recidive te verminderen, worden in de justitiële jeugdzorg diverse interventies ingezet. Daarbij gaat steeds meer belangstelling uit naar de relatie tussen de sociale professional en de jongeren. Dat die relatie van belang is, weten we uit bijvoorbeeld de psychotherapie, maar in de justitiesector (Menger 2009) of de jeugdzorg (Pijnenburg 2010) is die nog nauwelijks onderzocht.

Hoe en in hoeverre kunnen professionals jongeren helpen bij het stoppen met criminaliteit? Wij vroegen dertig jongeren naar hun ervaringen met medewerkers van de justitiële jeugdzorg. De jongeren – jongens en meisjes, allochtoon en autochtoon – varieerden in leeftijd van 16 tot 22 jaar,

Jeugdgevangenis De Hunnerberg in Nijmegen

*'Hij was ook gewoon gezellig,
weet je. Hij schreef niks op,
hij luisterde gewoon'*

en hadden te maken met strafzaken die uiteenliepen van diefstal tot moord. Een kwart van de groep kwalificeren we als 'jeugdige overtredders', nog eens een kwart als 'stoppers' en de helft als 'wannabe-stoppers'.

Voor de 'jeugdige overtredders' was het plegen van strafbare feiten een tijdelijke fase in de groei naar volwassenheid. Soms droeg een straf eraan bij met criminaliteit te stoppen. Zoals een respondent (21 jaar) het uitdrukt: 'Op een gegeven moment ga je je afvragen: wil ik verder gaan met al die shit? Een strafblad staat niet echt netjes op je cv.' De 'stoppers' zijn jongeren van 19 jaar en ouder die allen gedetineerd zijn geweest, soms voor een korte periode van enkele weken, soms voor meerdere jaren. Zij kiezen heel bewust voor een criminaliteitsvrije toekomst en investeren in de voorwaarden om die te realiseren: naar een andere stad verhuizen, een opleiding volgen, werk, een relatie.

De helft van de onderzoeksgroep bestaat uit jongeren van 16 en 17 jaar die zeggen graag te willen stoppen, maar die de kans gering achten dat dat gaat lukken. Ze ontberen het gevoel dat zij het zelf in de hand hebben om te veranderen. Deze jongeren zijn laagopgeleid en komen veelal uit een weinig ondersteunende thuissituatie. Het merendeel van deze groep verbleef tijdens het onderzoek in jeugddetentie of in een orthopedagogische voorziening.

Familie

Uit onderzoek naar stoppen met criminaliteit blijkt dat (ex-)gedetineerden aanzienlijk kansrijker zijn om te stoppen als zij het gevoel hebben dat zij daar zelf invloed op kunnen uitoefenen (zie bijvoorbeeld Maruna 2001). Bij de eerste twee groepen in ons onderzoek, de 'jeugdige overtreders' en de 'stoppers', is duidelijk sprake van zo'n interne *locus of control*. Zij vertellen dat sociale professionals hen weliswaar hebben gesteund in het proces van stoppen, maar dat ze het vooral veel op eigen kracht hebben gerealiseerd. De jongsten uit onze onderzoeksgroep, de 'wannabe-stoppers', die 24 uur per dag, 7 dagen in de week te maken hebben met sociale professionals, lijken vooralsnog niet op eigen kracht de draai uit de criminaliteit te kunnen maken. Ze hebben weinig vertrouwen in hun eigen vermogen om te stoppen, maar staan in de regel ook argwanend tegenover steun van professionals. Wij vroegen de jongeren van wie zij

*Jongeren hopen dat hun
ouders weer trots op hen
kunnen zijn*

steun verwachten of hebben gehad bij het stoppen met crimineel gedrag. Nagenoeg alle jongeren noemen hun familie. Hoewel de thuissituatie voor veel jongeren aanleiding of op zijn minst katalysator voor delicten vormde, geven ze aan dat ze hun familie ook nodig hebben om daadwerkelijk te stoppen. Dat geldt vooral voor de jongeren die al vaker zijn veroordeeld en die beseffen dat stoppen niet gemakkelijk is. Spijt speelt daarin ook een rol: jongeren hopen dat hun ouders weer trots op hen kunnen zijn. Niet voor niets was het nummer 'Mamma sorry' van rapper Keizer ten tijde van ons onderzoek erg populair in de justitiële jeugdinstelling:

*Mama sorry dat ik vastzit, shit ik ben er weer/
mama sorry dat ik vastzit, ik weet het doet je zeer/
mama sorry dat ik vastzit, weet dat ik beloofd had/
dat ik niet meer naar binnen ging voor de derde keer.*

Oprechte professionals

Voor gedetineerde jongeren die verkeren op de grens van stoppen of doorgaan, kan steun van een professional een beslissend duwtje zijn. Maar jongeren wantrouwen professionals ook. 'Professionals komen afspraken niet na', zeggen ze, 'ze regelen niet wat ze hebben toegezegd.'

En ze worden zelf ook gewantrouwd door professionals, vinden ze, en te veel bekeken op hun negatieve kanten. 'Het lijkt wel of ik één groot risico ben', zegt een vrouw van 22 als ze praat over de lijsten die steeds maar weer ingevuld moesten worden nadat ze was gepakt voor drugsmokkel. Deze zelfde vrouw roemt de bewaarders die ze in de vrouwengevangenis tegenkwam en die haar 'gewoon' iets van hun privéleven vertelden.

De geïnterviewde jongens en meiden hechten belang aan professionals die in staat zijn tot wat Van Regenmortel (2008) 'niet hulpverleners' noemt: professionals die op een natuurlijke manier, vanuit oprechte aandacht, een betrokken relatie aangaan. Professionals die niet alleen met het vingertje wijzen, die ook iets van zichzelf laten zien en die verder gaan dan wat strikt van hen wordt gevraagd. Die niet alleen formulieren invullen. Die zich niet achter regels verschuilen. Professionals die ook bereid zijn iets 'buiten hun boekje' te doen.

In het jongerenwerk en het onderwijs lijkt dat gemakkelijker te zijn dan in de justitiële jeugdzorg, getuige de vele positieve verhalen over professionals

uit die eerste twee beroepsgroepen. Zo zegt een meisje (19) over haar contact met een jongerenwerker: 'Hij was ook gewoon gezellig, weet je. Hij had het niet alleen maar over problemen, maar ook over dingen die goed gaan. Hij schreef niks op, hij luisterde gewoon. Het was niet drie kwartier en dan de volgende. Soms waren we na een halfuur klaar, soms, als er iets ergers was, pas na een uur of anderhalf.'

Medewerkers van Bureau Jeugdzorg, de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdreclassering of een justitiële jeugdinrichting zijn gebonden aan tijd, regels en protocollen. Dat neemt niet weg dat jongeren ook in deze sectoren professionals tegenkomen waar zij zeer positief over zijn, professionals die zij als duidelijk én als steunend en zorgend ervaren. Het zijn professionals die net iets meer of net iets anders doen dan gebruikelijk. Zo vertelt een jongen (21), die vanaf zijn 16e gedetineerd is geweest in diverse justitiële jeugdinrichtingen, hoe belangrijk het voor hem is geweest dat een groepsleider spontaan zijn was voor hem deed.

Het is duidelijk dat je als jongere meer sturing en begeleiding accepteert van iemand die je positief benadert en die niet alleen op je fouten hamert maar ook je mogelijkheden ziet. Zo accepteer je ook meer van iemand die niet slechts de regels naleeft en je ziet als het zoveelste 'geval', maar die zomaar, spontaan, je was voor je doet.

In het onderwijs blijkt dat leraren met veel vertrouwen in hun leerlingen

*De geïnterviewde jongens
en meiden hechten aan
professionals die ook bereid
zijn iets 'buiten hun boekje'
te doen*

hen tot hogere prestaties aanzetten (Pygmalion-effect). Of jongeren in de justitiële jeugdzorg eerder zullen stoppen met criminaliteit als ze de relatie met een professional als positief ervaren, kunnen we uit ons onderzoek niet direct afleiden. De jongeren die wij spraken, doen vermoeden dat die kans wel groter wordt.

Marie-José Geenen is docent en onderzoeker bij Avans Hogeschool. Het rapport 'Stoppen is afzien' is te downloaden van www.avans.nl.

Literatuur

- Maruna, S., *Making good. How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington DC: Apa books, 2001
- Menger, A., 'Wie werkt? Over het vakmanschap van de reclasseringswerker'. Hermans, J. & A. Menger, *Walk the line. Over continuïteit in het reclasseringswerk*. Openbare les. Utrecht, Hogeschool Utrecht, Kenniscentrum Sociale innovatie, maart 2009
- Pijnenburg, H., *Zorgen dat het werkt*. Pijnenburg, H. (red.), *Zorgen dat het werkt. Werkzame factoren in de zorg voor jeugd*. Amsterdam: SWP, 2010
- Regenmortel, T. van, *Zwanger van empowerment. Een uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg*. Eindhoven: Fontys Hogescholen, 2008
- Wartna, B.S.J., M. Blom e.a., *Recidivebericht 1997-2006. Ontwikkelingen in de strafrechtelijke recidive van Nederlandse justitiabelen*. Factsheet 2009-5. Den Haag: WODC, 2009